

## **Profesor Małgorzata Willaume (17 I 1951 – 21 XII 2020). Badaczka dziejów Rumunii i związków polsko-francuskich XIX/XX w.**

Lubelskie środowisko historyków z głębokim bólem przyjęło informację o śmierci prof. dr hab. Małgorzaty Willaume, która całe swoje zawodowe życie związała z Instytutem Historii UMCS. Zmarła 21 grudnia 2020 r. Pani Profesor była nie tylko wybitnym historykiem, cenionym znawcą dziejów Rumunii, stosunków polsko-rumuńskich oraz związków polsko-francuskich, ale także człowiekiem wysokiej kultury, pełnej życzliwości i gotowości pomocy. Pozostawiła po sobie okazały dorobek naukowy, który – poza pamięcią o Niej jako o człowieku – stanowić będzie niezatarty ślad Jej obecności w naszym środowisku, a także szeroko poza nim, bo nazwisko Małgorzaty Willaume jest rozpoznawalne nie tylko w kraju, ale także szeroko poza jego granicami.

Małgorzata Willaume urodziła się 17 stycznia 1951 r. w Łodzi. Była córką wybitnego historyka i znakomitego znawcy epoki napoleońskiej i dziejów Księstwa Warszawskiego – prof. Juliusza Willaume’a. Wbrew pozorom był to fakt w dużym stopniu utrudniający Jej odnalezienie własnej drogi naukowej, która – co wiemy już z perspektywy czasu – była oryginalna i niezależna od dokonań ojca. Od drugiego roku życia przyszła Pani Profesor mieszkała w Lublinie i pozostała wierna temu miastu do końca. Tutaj zatem po ukończeniu szkoły średniej rozpoczęła studia historyczne na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, kończąc je w 1973 r., otrzymała posadę asystentki, rozpoczynając karierę naukową w Katedrze Historii Powszechnej Nowożytnej, która na przestrzeni dziesięcioleci zmieniała nazwy i strukturę, ale której zawsze była pracownikiem, z czasem także jej kierownikiem, odchodząc na emeryturę z dniem 1 września 2020 r.

Zainteresowania badawcze Małgorzaty Willaume początkowo skupiały się wokół tematyki rumuńsko-polskich związków. W Katedrze zetknęła się ze swoim przyszłym Mistrzem, prof. Wiesławem Śladkowskim, który objął Ją opieką naukową. Pod Jego kierunkiem przygotowywała pracę doktorską zatytułowaną *Stosunki polityczne polsko-rumuńskie w dobie Wiosny Ludów*. Obrona odbyła się w 1980 r., a wysoka ocena dysertacji pozwoliła na opublikowanie jej drukiem pod nieco zmodyfikowanym tytułem<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> M. Willaume, *Drogi do niepodległości: polskie i rumuńskie koncepcje polityczne i ich realizacja w latach 1837–1849*, Warszawa–Łódź 1984.

Równocześnie pracowała nad inną monografią, wpisującą się w rumuńskie zainteresowania badawcze, która to monografia ukazała się już w 1981 r.<sup>2</sup> Tak udanie zapoczątkowana współpraca z prof. W. Śladkowskim, który w ówczesnym czasie zajmował się badaniem działalności polskich ugrupowań emigracyjnych we Francji, zaowocowała podjęciem drugiej, pokrewnej płaszczyzny badań naukowych Małgorzaty Willaume, jakim były wspomniane kontakty polsko-francuskie w XIX w.

Studia nad tematyką francuską rychło przekształciły się w fascynację Francją, jej kulturą i dziejami. Nie było zatem dziełem przypadku, że swoje najważniejsze z punktu widzenia rozwoju naukowego kontakty z międzynarodowym środowiskiem nawiązała właśnie w Paryżu. W szczególności ważny był dla Niej pierwszy dłuższy pobyt w stolicy Francji jako stypendystki rządu francuskiego, o którym potem wielokrotnie opowiadała swoim uczniom. To właśnie wówczas zetknęła się z prof. René Giraultem (Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne) oraz z prof. Georgesem Castellaną (Institut National des Langues et Civilisations Orientales). Zwieńczeniem badań podjętych w Paryżu, do którego kilkakrotnie wracała, była publikacja monografii poświęconej polsko-francuskim kontaktom na płaszczyźnie humanistyki w okresie międzywojennym<sup>3</sup>. Praca ta stała się podstawą Jej przewodu habilitacyjnego. Ta znakomita analiza tematu zupełnie nowatorskiego i niezbadanego zaowocowała powierzeniem Małgorzacie Willaume stanowiska adiunkta w macierzystym instytucie i na trwałe zapisała Ją w poczet historyków polskich zajmujących się tematyką francuską. Od 1990 r. jako samodzielny pracownik naukowy utrzymywała ten status, publikując szereg prac poświęconych wspomnianej tematyce<sup>4</sup>, jak również czynnie angażując się w organizację przeróżnych eventów poświęconych Francji i jej kulturze oraz związków polsko-francuskich. Z ważniejszych Jej publikacji tego okresu przywołać należy nade wszystko monografię przygotowaną we współpracy ze swoim Mistrzem, prof. W. Śladkowskim, oraz doktorem Stanisławem Wiśniewskim, a poświęconą polskiej obecności w kulturze Francji, w której udział Małgorzaty

<sup>2</sup> Eadem, *Polacy w Rumunii*, Lublin 1981.

<sup>3</sup> Eadem, *Humaniści polscy nad Sekwaną w latach 1919–1939. O kontaktach polsko-francuskich w dziedzinie nauk humanistycznych*, Lublin 1989.

<sup>4</sup> Z licznych prac poświęconych tej tematyce przywołać należy choćby poniższe: M. Willaume, *Początki polsko-francuskich kontaktów naukowych w latach międzywojennych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” [dalej: „Annales UMCS. Sectio F”] 1988/1989, 43/44, s. 192–206; eadem, *Udział Polaków w pracach Union Academique Internationale (1919–1939)*, „Annales UMCS. Sectio F” 1991/1992, 46/47, s. 369–386; eadem, *Udział Polski w pracach Międzynarodowego Instytutu Współpracy Umysłowej w latach 1922–1939*, „Annales UMCS. Sectio F” 1995, 50, s. 259–272; eadem, *Stypendyści-Francuzi w Polsce w latach 1918–1939*, „Dzieje Najnowsze” 1999, 31, 3, s. 83–90.

Willaume obejmuje opracowanie okresu międzywojennego<sup>5</sup>. Ta ze wszech miar udana współpraca kontynuowana była także w latach późniejszych. Nie było także dziełem przypadku, że prof. W. Śladkowski w dobie przechodzenia na emeryturę właśnie swojej uczennicy powierzył napisanie przedmowy do publikacji będącej zbiorem jego najważniejszych artykułów dotyczących tematyki francuskiej<sup>6</sup>.

Z okresem fascynacji Francją związane są także najistotniejsze osiągnięcia na płaszczyźnie awansu zawodowego Małgorzaty Willaume: profesura uniwersytecka, a następnie profesura belwederska. Ważnym osiągnięciem tego etapu życia naukowego było opracowanie części korespondencji, a także dzienników Zygmunta Lubicz-Zaleskiego (1882–1967), historyka literatury, tłumacza, publicysty, wykładowcy Uniwersytetu Warszawskiego, Sorbony (l'Institut d'Etudes Slaves), delegata Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Paryżu, sekretarza generalnego Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu, założyciela i dyrektora Liceum Polskiego im. Cypriana Norwida w Villard-de-Lans, więźnia Buchenwaldu. Przybliżenie tej istotnej postaci i wprowadzenie jej dokonań do obiegu naukowego odbyło się poprzez publikacje, których opracowanie możliwe było dzięki stypendiom uzyskanym przez Panią Profesor w latach 1991–1992<sup>7</sup>.

Jednocześnie Pani Profesor, jako znana i ceniona w środowisku historyków osoba, była powoływana do licznych organizacji naukowych i kulturalnych. Z najważniejszych wyliczyć należy: Komitet Nauk Historycznych PAN, Polskie Towarzystwo Historyczne, Lubelskie Towarzystwo Naukowe (przewodnicząca I Wydziału Nauk Humanistycznych oraz członek zarządu), Towarzystwo Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, Komisję do Badań Diaspory Polskiej Akademii Umiejętności, Polsko-Rumuńską Komisję Historyczną PAN (współprzewodnicząca). Od 2011 r. zasiadała w Radzie Naukowej Instytutu Historii im. T. Manteuffla PAN. Znana była także w zagranicznych ośrodkach, nade wszystko w l'Université Paris

<sup>5</sup> W. Śladkowski, M. Willaume, S. Wiśniewski, *Polska obecność w kulturze Francji: XVIII–XX wiek (do 1939 r.)*, Lublin 1991.

<sup>6</sup> W. Śladkowski, *Szkice Polsko-Francuskie*, Lublin 2015; *Ku niepodległości. Ścieżki polskie i francuskie*, red. i wstęp M. Willaume, Lublin 2005.

<sup>7</sup> M. Willaume, *Listy Marcelego Handelsmana do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego (1911–1939)*, „Akta Towarzystwa Historyczno-Literackiego” 1993, 2, s. 165–235; eadem, *Listy Władysława Folkierskiego do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego z lat 1924–1935*, „Dzieje Najnowsze” 2011, 43, 1, s. 159–185; eadem, *Przyjaciele o sobie: Zygmunt Lubicz-Zaleski i Bohdan Winiarski*, w: *Ludzie, władza, narody, religie. Lubelszczyzna, Polska, Europa*, red. A. Kidzińska-Król, Lublin 2015, s. 417–424; Z. Lubicz-Zaleski, *Dziennik nieciągly (1904–1925)*, oprac. i przypisami opatrzyła M. Willaume, Paryż–Łódź 1998; idem, *Pamiętnik: od Grotowic do Buchenwaldu (1939–1945)*, oprac. i przypisami opatrzyła M. Willaume, Paryż–Łódź 1998.

I (Centre de recherche d'Histoire de l'Europe centrale contemporaine), gdzie przebywała jako *visiting professor* oraz wielokrotnie prowadziła wykłady poświęcone historii Polski.

Była też członkiem Rady Naukowej „Dziejów Najnowszych”, a od 2006 r. przez niemal 10 lat pełniła funkcję redaktora naczelnego „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia”, którą to funkcję przejęła po prof. W. Śladkowskim. Wspomnieć wreszcie wypada o Jej członkostwie w Uczelnianej Komisji Akredytacyjnej jako ekspert, a w latach 2005–2010 jako przewodnicząca zespołu oceniającego kierunek historia.

Ta ożywiona działalność naukowo-organizacyjna nie przeszkodziła Pani Profesor w angażowaniu się w życie rodzimego instytutu. Pełniła w nim funkcję zastępcy dyrektora w latach 1997–2000 oraz kierownika Zakładu Historii Powszechnej XIX w., który to zakład wskutek restrukturyzacji Instytutu Historii UMCS zmieniał swoją nazwę i niekiedy także pracowników, ale rozwijał się pod kierownictwem Pani Profesor, aby ostatecznie przekształcić się w Katedrę Historii XVI–XIX w. i Europy Wschodniej.

Pod koniec kariery naukowej Pani Profesor powróciła do swojej pierwszej płaszczyzny badań, czyli do historii Rumunii i związków polsko-rumuńskich. Rychło zaowocowało to publikacją monografii poświęconej historii tego kraju<sup>8</sup>. W kilka lat później pojawiła się nowa praca, tym razem współautorska, w której Pani Profesor przybliżyła czytelnikowi Rumunię z perspektywy jej przystąpienia do Unii Europejskiej<sup>9</sup>. Wkrótce potem ukazała się kolejna publikacja, tym razem związana z działalnością polskiego MSZ w Rumunii<sup>10</sup>. Wreszcie wspomnieć wypada o jeszcze innym polu zainteresowań naukowych, które zaowocowało publikacjami Małgorzaty Willaume z tego okresu. Były to badania nad losami polskich emigrantów w krajach Europy Środkowej w XIX w. Jej ostatnim projektem na tej płaszczyźnie było opracowanie raportów Michała W. Mrozowickiego, komisarza pełnomocnego Rządu Narodowego Powstania Styczniowego w Księstwach Naddunajskich. Część materiałów zdążyła zgromadzić i opracować, niestety śmierć przerwała Jej ten – jak się okazało – ostatni rozdział pracy naukowej.

<sup>8</sup> M. Willaume, *Rumunia*, Warszawa 2004.

<sup>9</sup> A. Koseski, M. Willaume, *Nowe kraje Unii Europejskiej – Bułgaria, Rumunia*, Warszawa 2007.

<sup>10</sup> *Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Rumunii w okresie międzywojennym: protokoły i referaty*, oprac. H. Chałupczak, E. Kołodziej, M. Willaume, Lublin 2010; *Z tajnych biuletynów MSZ II Rzeczypospolitej: Rumunia, Państwa Naddunajskie i Bałkańskie w latach międzywojennych*, oprac. E. Kołodziej, M.J. Willaume, Lublin 2014.

Wzmożona aktywność pisarska zaowocowała odnowieniem starych oraz nawiązaniem licznych nowych kontaktów ze środowiskiem rumuńskich historyków, w szczególności w Uniwersytecie Aleksandra Jana Cuzy w Jassach oraz tamtejszym Instytucie Historii „AD Xenopol” działającym pod patronatem Rumuńskiej Akademii Nauk. Ostatnie lata aktywności zawodowej Pani Profesor upływały pod znakiem organizacji spotkań i konferencji historyków w ramach wspomnianej już Komisji Polsko-Rumuńskiej PAN, odbywały się one w Polsce i w Rumunii (m.in. w Bukareszcie, Kazimierzu Dolnym, Târgoviște, Cluj).

Poza osiągnięciami naukowymi podkreślić należy także walory Pani Profesor jako człowieka. Była kimś, o kim bez wątpienia można powiedzieć humanista w pełnym tego słowa znaczeniu. To właśnie ludzie i ich sprawy wypełniały Jej czas nie tylko na uczelni, ale także poza nią. Przez wszystkie lata pracy w Instytucie Historii UMCS Jej gabinet zawsze był otwarty dla każdego, kto potrzebował rady lub też chciał się podzielić swoimi radościami, ale także wątpliwościami i zmartwieniami. Nigdy nie żałowała swojego czasu. Przy tym wszystkim miała tę rzadką zdolność łączenia przyjacielskiego i otwartego stosunku do rozmówcy z zachowaniem odpowiedniego, ale nie onieśmielającego dystansu właściwego dla układu uczeń–mistrz.

Nie sposób też pominąć milczeniem wpływu, jaki Pani Profesor wywarła na kariery naukowe swoich uczniów. Był on tymczasem ogromny, ale także i na tym polu nacechowany szacunkiem do indywidualnych preferencji. Fascynacja historią i kulturą francuską, właściwa Pani Profesor nie stała się jednak obowiązkowym polem badawczym dla żadnego z Jej uczniów. Niczego nie narzucała, co zaowocowało rozwijaniem ich własnych zainteresowań badawczych, dla których wykazywała jednak zainteresowanie i zawsze służyła niezawodną pomocą. Dzięki temu kierowany przez Nią zakład był zdolny do podjęcia bardzo szerokiej palety tematów badawczych i tym samym jest obecny w przestrzeni nauki historycznej nie tylko w Polsce.

Odrębnym polem aktywności, jakże istotnym, była również dydaktyka i szeroko rozumiana działalność popularyzacyjna wiedzy historycznej wśród młodzieży. Była promotorem kilkunastu licencjatów, ponad 50 magistrów oraz 6 doktorów. Nie ograniczała się jednak do zajęć na uniwersytecie. Przez lata Pani Profesor współpracowała z lubelskim oddziałem Alliance Française, Towarzystwem Przyjaźni Polsko-Francuskiej, angażowała się w organizację olimpiad języka francuskiego, brała udział w licznych odczytach, spotkaniach z młodzieżą szkolną oraz w wydarzeniach upamiętniających rocznice narodowe, częstokroć będąc ich współorganizatorką.

„Nie umiera ten, kto trwa w pamięci żywych” – słowa te autorstwa ks. Jana Twardowskiego brzmią dziś szczególnie i jakże prawdziwie w kontekście odejścia Pani Profesor. Zapamiętamy Ją jako wybitnego historyka, człowieka pełnego pasji, otwartości dla innych, który odcisnął swoje piętno na historii naszego instytutu oraz na trwałe wpisał się w karty polskiego dziejopisarstwa XIX/XX w.

Sit Tibi terra levis.

#### BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. DR HAB. MAŁGORZATY WILLAUME

- Willaume M., *Unormowania prawne kontroli druku w Księstwie Warszawskim*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1973, 28.
- Willaume M., *Polsko – francusko – węgierskie kolokwium o szlachcie XVI–XVIII wieku* (Lublin, 3–7 czerwca 1973), „Informator UMCS” 1975, 9–10.
- Willaume M., *Polskie misje polityczne w Mołdawii w l. 1846/47–1848*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1976, 31.
- Willaume M., „*Głos Zamojszczyzny*” (1928–1931) – regionalne czasopismo oświatowe w Lubelskiem, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1976, 19, 1.
- Willaume M., *Polsko – francusko – węgierskie kolokwium na temat szlachty XVI–XVIII wieku*, „Rocznik Lubelski” 1976, 19.
- Willaume M., [rec.] *Revolutia de la 1848 in Tarile Romane*, red. N. Adaniloaie, D. Berindei, București 1974, „Studia Historyczne” 1977, 20, 4.
- Willaume M., *Działalność polityczna Hotelu Lambert w Mołdawii i na Wołoszczyźnie w latach 1840–1846*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1978/1979, 33/34.
- Willaume M., *Jubileusz uczelni w Jassach*, „Informator UMCS” 1980/1981, 3/4.
- Willaume M., *Początki uniwersytetu w Jassach*, „Kamena” 2 VIII 1981.
- Willaume M., *Polacy w Rumunii*, Lublin 1981.
- Willaume M., „*Na Warcie*” (1939–1940), „Mówią Wieki” 1981, 9.
- Willaume M., *Polskie relacje o wydarzeniach politycznych lat 1847–1848 w księstwach Mołdawii i Wołoszczyzny*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1982, 37.
- Willaume M., *L'activité des Polonais en Roumanie pendant la seconde guerre mondiale*, „Annuaire Institutului de Istorie si Arheologie „A.D.Xenopol” 1983, 20.
- Willaume M., *Rola Siedmiogrodu i Mołdawii w działalności politycznej polskiej emigracji polistopadowej (1831–1846)*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Sectio A, Humanistyka” 1983, 25, 1.
- Willaume M., *Najnowsze osiągnięcia historiografii rumuńskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 1983, 90, 2.
- Willaume M., *Życie polskiego uchodźstwa w Rumunii (1939–1942) w świetle jego własnej prasy*, „Rocznik Polonijny” 1982–1983, 3–4.
- Willaume M., [rec.] *A. Zub, A scrie si a face istorie*, București 1981, „Kwartalnik Historyczny” 1983, 90, 3.
- Willaume M., *Drogi do niepodległości: polskie i rumuńskie koncepcje polityczne i ich realizacja w latach 1837–1849*, Warszawa–Łódź 1984.

- Willaume M., [rec.] *Titulescu si strategia pacii*, red., G. Buzatu, Iasi 1982, „Kwartalnik Historyczny” 1984, 91, 4.
- Śladkowski W., Willaume M., *Maria Skłodowska-Curie*, „Kamena” 14 VII 1984.
- Willaume M., *Rola historiografii rumuńskiej w kształtowaniu świadomości narodowej Rumunów w XVI–XIX – na wybranych przykładach*, w: *Spółeczna funkcja historii a współczesność*, red. Z. Mańkowski, J. Pomorski, Lublin 1985.
- Willaume M., [rec.] V. Ciobanu, *Relatiile politice romano-polone intre 1699 si 1848*, București 1980, „Rocznik Lubelski” 1985, 25.
- Willaume M., *Salon książki w Paryżu*, „Kamena” 28 VII 1985.
- Willaume M., *Kazimiera Hłakowiczówna w Siedmiogrodzie (1939–1947)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1985, 40.
- Willaume M., *Les conceptions de la Nation et de la Nationalité chez les Roumains et les Polonais avant 1848*, w: *Civilisations de l’Europe Centrale et du Sud-Est*, Paris 1986.
- Śladkowski W., Willaume M., *Maria Curie-Skłodowska wobec problemów swojej epoki a świat współczesny*, w: *Spółeczno-kulturowe problemy rozwoju nauki i cywilizacji. Materiały Międzynarodowego Sympozjum Naukowego*, red. M. Subotowicz, Lublin 1986.
- Willaume M., *Nieznane papiery Teofila Zabłockiego (1798–1880)*, „Studia Historyczne” 1987, 30, 1.
- Willaume M., [rec.] P. Rosanvallon, *Le moment Guizot*, Paris 1985, „Kwartalnik Historyczny” 1986, 93, 3.
- Śladkowski W., Willaume M., *Metodologiczne aspekty badań nad zagadnieniem obcości polskiej w kulturze Francji*, „Przegląd Polonijny” 1988, 14.
- Willaume M., *Humanisci polscy nad Sekwaną w latach 1919–1939. O kontaktach polsko-francuskich w dziedzinie nauk humanistycznych*, Lublin 1989.
- Willaume M., *Początki polsko-francuskich kontaktów naukowych w latach międzywojennych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1988/1989, 43/44.
- Willaume M., *Vision de la Grande Révolution française dans les drames de Stanisława Przybyszewska*, w: *L’image de la France révolutionnaire dans les pays et les peuples de l’Europe Centrale et du Sud-Est, Colloque International 13–15 octobre 1988*, Paris 1989.
- Willaume M., *Nation sans état. Problèmes choisis au XIX<sup>e</sup> siècle*, w: *L’Etat dans les doctrines économique et politiques de la Renaissance à nos jours. Colloque des 24–26 mai 1988*, Strasbourg 1990.
- Śladkowski W., Willaume M., Wiśniewski S., *Polska obecność w kulturze Francji: XVIII–XX wiek (do 1939 r.)*, Lublin 1991.
- Willaume M., *Progrès technique et évolution des mentalités en Pologne Centrale dans les années 1740–1830*, w: *Colloque International 22–24 novembre 1990*, Paris 1991.
- Willaume M., *Udział Polaków w pracach Union Académique Internationale (1919–1939)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1991/1992, 46/47.
- Willaume M., *Le Théâtre polonais en opposition (1981–1984)*, w: *Théâtre et société de la Renaissance à nos jours. Acte du VI<sup>e</sup> Colloque Poznan–Strasbourg 19–21 avril 1990*, red. M. Serwański, Poznań 1992.
- Willaume M., *Listy Marcelego Handelsmana do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego (1911–1939)*, „Akta Towarzystwa Historyczno-Literackiego” 1993, 2.
- Willaume M., *Udział Polski w pracach Międzynarodowego Instytutu Współpracy Umysłowej w latach 1922–1939*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1995, 50.

- Willaume M., *Instruction à l'usage des agents du prince A.J. Czartoryski en tant que source d'information sur la politique de l'Hotel Lambert (1848–1849)*, „*Revue Roumaine d'Histoire*” 1996, 3–4.
- Lubicz-Zaleski Z., *Dziennik nieciągły (1904–1925)*, oprac. i przypisami opatrzyła M. Willaume, Paryż–Łódź 1998.
- Lubicz-Zaleski Z., *Pamiętnik: od Grotowic do Buchenwaldu (1939–1945)*, oprac. i przypisami opatrzyła M. Willaume, Paryż–Łódź 1998.
- Willaume M., *Nicolae Titulescu (1882–1941) – polityk i dyplomata*, „*Dzieje Najnowsze*” 1998, 30, 2.
- M. Willaume, H. Grappina i A. Martela *naukowe podróże do Polski (1920–1923)*, w: *Christianitas et Cultura Europae. Księga Pamiątkowa Profesora Jerzego Kłoczowskiego*, red. H. Gapski, Lublin 1998.
- Willaume M., *Stypendyści – Francuzi w Polsce w latach 1918–1939*, „*Dzieje Najnowsze*” 1999, 31, 3.
- Willaume M., *Mołdawia i Wołoszczyzna po kongresie wiedeńskim (1815–1831)*, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia*” 1999/2000, 25/26.
- Willaume M., *Adama Skałkowskiego spojrzenie na dzieje Legionów Polskich*, w: *Z epoki Legionów i Mazurka Dąbrowskiego*, red. W. Śladkowski, Lublin 2000.
- Willaume M., [rec.] W. Śladkowski, *Ojciec Zwycięstwa. Georges Clemenceau*, Lublin 1998, „*Res Historica*” 2000, 11.
- Willaume M., *Les Polonais, les hommes des sciences humaines en France entre 1918 et 1939*, Paris–Sorbonne 2001.
- Willaume M., *Agenci ks. Adama J. Czartoryskiego o ziemiach rumuńskich w 1838 i 1848 r.*, w: *Gdańsk-Polska-Europa. Praca zbiorowa ofiarowana prof. dr hab. W. Zajewskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Z. Kropidłowski, Gdańsk 2001.
- Willaume M., *Charles de Gaulle wobec granicy na Odrze i Nysie – Echa w prasie francuskiej*, w: *Polska w podzielonym świecie po II wojnie światowej do 1989 r.*, red. M. Wojciechowski, Toruń 2002.
- Willaume M., *Les emissaires polonais, envoyés de l'Hotel Lambert dans les années 1838–1849–le portrait de groupe*, w: *Idées politiques et mentalités, en Pologne et en Roumanie entre l'Orient et l'Occident (XVIII<sup>e</sup>–XX<sup>e</sup> siècles): colloque de la Commission d'Historiens Roumains et Polonais, București 25–26 septembre 2001*, red. G. Platon, V. Ciobanu, Cluj–Napoca 2002.
- Willaume M., [rec.] *Henryk Wereszycki (1896–1990): historia w życiu historyka, pod red. Elżbiety Orman, Antoniego Cetnarowicza*, Kraków 2001, „*Studia Historyczne*” 2003, 46, 2.
- Willaume M., *Rumunia*, Warszawa 2004.
- Willaume M., *Dziejopis długiego stulecia*, w: *Ku Niepodległej. Ścieżki polskie i francuskie*, red. M. Willaume, Lublin 2005.
- Willaume M., *Z. L. Zaleski*, w: *Encyklopedia Polskiej Emigracji i Polonii*, t. 5, red. K. Dopierała, D. Bartkowiak, Toruń 2005.
- Willaume M., *Wielki jubileusz: 50-lecie pracy twórczej i 70-lecie urodzin profesora Wiesława Śladkowskiego*, „*Wiadomości Uniwersyteckie*” 2005, 6.
- Willaume M., *Wstęp*, w: *S. Fischer-Galati, Współczesna Europa Środkowo-Wschodnia. Dziedzictwo historii*, Lublin 2006.
- Willaume M., *Ocena dorobku naukowego Prof. S. Fischera-Galatiego*, w: *Stephen Fischer-Galati. Doktor Honoris Causa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, red. H. Abramowicz, Lublin 2006.
- Willaume M., [rec.] *A. Kastory, Rozbiór Rumunii w 1940 roku*, Warszawa 2002, „*Res Historica*” 2006, 22.



- Willaume M., [rec.] W. Zajewski, *Powstanie listopadowe 1830–1831. Polityka – Wojna – Dyplomacja*, Toruń 2002, „Res Historica” 2006, 22.
- Willaume M., *La politique scientifique polono-française dans les années 1919–1939 – tentative de bilan*, w: „*Toute la France est polonaise!*” *La présence polonaise en France aux XIX<sup>e</sup> et XX<sup>e</sup> siècles*, red. M.-L. Pelus–Kaplan, M. Serwański, Poznań–Paris 2007.
- Willaume M., *Les Moldaves, les Valaques et leurs contrées aux yeux d’observateurs polonais de la deuxième moitié du XIX<sup>e</sup> siècle*, w: *Informations et l’Imaginaire. Images roumaines sur la Pologne et images polonaises du Sud-Est Européen du XVII<sup>e</sup> au XX<sup>e</sup> siècle*, red. D. Berindei, București 2007.
- Willaume M., *Dzieje Polski w badaniach Daniela Beauvois*, w: „*O nas bez nas*”. *Historia Polski w historiografiach obcojęzycznych*, red. W. Molik, H. Żaliński, Poznań 2007.
- Willaume M., [rec.] L. Boia, *Rumuni. Świadomość, mity, historia. Przekład, postłowie, redakcja naukowa K. Jurczak*, Kraków 2003, „Res Historica” 2007, 29.
- Koseski A., Willaume M., *Nowe kraje Unii Europejskiej – Bułgaria, Rumunia*, Warszawa 2007.
- Willaume M., [rec.] W. Śladowski, *Wysepka polska we Francji. U Marii i Henryka Gierszyńskich w Ourville 1878–1930*, Lublin 2005, „Res Historica” 2007, 25.
- Willaume M., [rec.] W. Zajewski, *Wolne Miasto Gdańsk pod znakiem Napoleona*, Olsztyn 2005, „Res Historica” 2007, 25.
- Willaume M., *Echa wydarzeń rewolucyjnych w Mołdawii i na Wołoszczyźnie w 1848 r. w polskiej prasie*, w: *Scientia et Fidelitate. Księga Pamiątkowa Ewy i Czesława Deptułów Profesorów KUL*, red. T. Panfil, Lublin 2008.
- Willaume M., *Rumunia lat 1919–1926 w świetle doniesień “Gazety Warszawskiej”*, w: *Współcześni historycy polscy o Rumunii*, red. T. Dubicki, Toruń 2009.
- Willaume M., *De ce Polonia?*, w: *Magazin istoric septembrie 2009*, cz. 1, București 2009.
- Willaume M., *De ce Polonia?*, w: *Magazin istoric octombrie 2009*, cz. 2, București 2009.
- Willaume M., *Stosunki polsko-rumuńskie w latach 1919–1939 (szkic)*, w: *Polska i Rumunia – od historycznego sąsiedztwa do europejskiego partnerstwa. Polonia și România – de la vecinătatea istorică la parteneriatul european*, red. E. Wieruszewska-Calistru, Suceava 2009.
- Willaume M., *L’écho dans la presse galicienne des événements révolutionnaires des années 1848–1849 en Moldavie et Valachie*, „*Revue Roumaine d’Histoire*” 2009, 48, 3–4.
- Willaume M., *Lubelski ośrodek badań historii najnowszej w ostatnim dwudziestolecu „Dzieje Najnowsze” 2010*, 42, 2.
- Willaume M., [rec.] W. Zajewski, *Polska Belgia Europa. Wiek XIX*, wyd. LITTERA, Olsztyn 2007, ss. 255, ilustr., „Res Historica” 2010, 30.
- Willaume M., [rec.] H. Walczak, *Sojusz z Rumunią w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1931*, Szczecin 2008, „*Rocznik Lubelski*” 2010, 36.
- Willaume M., [rec.] Pierre Grosser, 1989. *L’année où le monde a basculé*, Paris 2009, „*Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*” 2010, 8, 1.
- Willaume M., „*Patrzę na świat przez ludzi*”. *Trzy perspektywy opowieści o Niemczech i stosunkach polsko-niemieckich*, „*Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*” 2010, 8, 1.
- Willaume M., *Kilka uwag o polskiej konspiracji w Mołdawii w latach 1844–1848: listy gończe i rysopisy policyjne*, w: *W kręgu nowożytnej i najnowszej historii ustroju Polski. Księga dedykowana Profesorowi Marianowi Kallasowi*, red. S. Godek, D. Makiła, M. Wilczek-Karczewska, Warszawa 2010.
- Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Rumunii w okresie międzywojennym: protokoły i referaty*, oprac. H. Chałupczak, E. Kołodziej, M. Willaume, Lublin 2010.
- Willaume M., *Bałkańscy wysłannicy Hotelu Lambert w latach 1838–1849: portret grupowy*, „*Universitas Gedanensis*” 2010, 39.

- Willaume M., *Listy Władysława Folkierskiego do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego z lat 1924–1935*, „Dzieje Najnowsze” 2011, 43, 1.
- Willaume M., *Besarabia – jej położenie u końca I wojny światowej w świetle badań oraz ówczesnej publicystyki*, „Res Historica” 2011, 31.
- Willaume M., [rec.] *Rumunia rozpoznana. Historia Rumunii*. „Mówią Wieki” – Magazyn Historyczny, 2010, nr 1, „Rocznik Lubelski” 2011, 37.
- Willaume M., *Integracja – funkcja matematyczna czy społeczna?*, w: *Archiwistyka oraz problemy Polski, Polonii i dyplomacji XX w. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Edwardowi Kołodziejowi w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Łosowski, Lublin 2011.
- Willaume M., [rec.] *H. Chudzio, Polityk Hotelu Lambert. Generał Ludwik Bystrzonowski (1797–1878)*, Kraków 2008, „Res Historica” 2011, 31.
- Willaume M., *L'ordre politique formulé au temps du Congrès des Nations de l'Europe Centrale à Rome – les projets (un coup d'oeil sur l'historiographie polonaise des années 70–90. du XX<sup>ème</sup> siècle)*, w: *La Pologne et la Roumanie dans l'Europe de l'entre-deux-guerres et dans les années de guerre 1939–1945*, red. J. Żarnowski, Warszawa 2011.
- Willaume M., *Zygmunt Miłkowski (1824–1915) w powstaniu styczniowym 1863 r.*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 2012, 67, 2.
- Willaume M., *Działania zbrojne Rumunii podczas I wojny światowej w świetle doniesień lubelskiej „Gazety Ludowej” (1916–1917)*, w: *W służbie Klio. Księga poświęcona pamięci Profesora Tadeusza Radzika*, red. J. Kłapeć et al., Lublin 2012.
- Willaume M., *Ucieczki – ewakuacje wojenne w końcu XIX i na początku XX w. (na wybranych przykładach)*, w: *Si vis pacem, para bellum. Bezpieczeństwo i polityka Polski. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Dubickiemu*, red. R. Majzner, Częstochowa–Włocławek 2013 (Seria „Zeszyty Historyczne” 2013, 12).
- Willaume M., *Zawartość „Dziejów Najnowszych” w latach 2009–2012 – ogólna charakterystyka*, „Dzieje Najnowsze” 2013, 45, 2.
- Willaume M., *Balkany w XIX stuleciu*, w: *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*, t. 1, *Balkany: Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, red. M. Podolak, Lublin 2013.
- Z tajnych biuletynów MSZ II Rzeczypospolitej: Rumunia, Państwa Naddunajskie i Bałkańskie w latach międzywojennych*, oprac. E. Kołodziej, M.J. Willaume, Lublin 2014.
- Élites polonaises et roumaines et leurs relations réciproques à travers les siècles*, red. M.J. Willaume, M. Kornat, Instytut Historii PAN, Varsovie 2013.
- Willaume M., *O Kongresie w Rzymie i spotkaniach z Georgesem Clemenceau kilka uwag* w: *Polska – Europa Środkowa – Europa Zjednoczona. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Łaptosowi*, red. A. Kozera, W. Prażuch, P. Szyja, Kraków 2014.
- Willaume M., *La diplomatie polonaise lors des insurrections nationales de 1794 et 1830/31 vue par l'historiographie polonaise du XX<sup>e</sup> siècle*, w: *Roumains et Polonais. Interférence et relations historiques*, red. D. Berindei, București 2014.
- Willaume M., *Przedmowa*, w: *W. Śladkowski, Szkice Polsko-Francuskie*, Lublin 2015.
- Willaume M., *Przyjaciele o sobie: Zygmunt Lubicz-Zaleski i Bohdan Winiarski*, w: *Ludzie, władza, narody, religie. Lubelszczyzna, Polska, Europa*, red. A. Kidzińska-Król, Lublin 2015.
- Willaume M., [rec.] *M. Fontaine, Journal de guerre, București 2009*, „Dzieje Najnowsze” 2015, 47, 3.
- Willaume M., [rec.] *Primul razboi mondial și realitățile demografice din Transilvania. Familie, mortalitate și raporturi de gen, wstęp L. Maior, Cluj–Napoca 2015*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 2015, 70.
- Willaume M., *Zygmunt Lubicz-Zaleski (1882–1967) – i jego przyjaciele z lat studenckich*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 2015, 70.
- Willaume M., *In Memoriam. Vieniamin Ciobanu*, „Rocznik Lubelski” 2016, 42.

- Willaume M., *Szlaki polskich emigrantów w środkowo-wschodniej Europie (XVIII–XX w.)*, w: *Wschodnie i zachodnie szlaki migracji Polaków: ślady działalności kulturalnej*, red. M. Lachowicz, P. Kraszewski, T. Nakoneczny, Poznań 2017.
- Willaume M., [rec.] *Lucian Boia, Dlaczego Rumunia jest inna? Przekład: J. Kornaś-Warwas, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2016*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2017, 144, 3.
- Willaume M., *Les Européens pouvaient-ils prévoir en 1914 le déclenchement de la guerre mondiale?*, w: *Polonais et Roumains dans la Première Guerre mondiale: études et essais*, red. M. Kornat, M. Willaume, M. Wołos, Kraków 2017.
- Spadkobiercy Reformacji: Ewangelicy w Lublinie i na Lubelszczyźnie (historia, kultura, ekonomia, literatura)*, red. G. Brudny, W. Matwiejczyk, M. Willaume, S. J. Żurek = *Erben der Reformation: Protestanten in Lublin und Lubliner Land (Geschichte, Kultur, Wirtschaft, Literatur)*, red. G. Brudny, W. Matwiejczyk, M. Willaume, S.J. Żurek, Lublin 2017.
- Willaume M., *La guerre et ses conséquences 1914–1918*, w: *Romanians and Poles on Move 1848 to 1944*, red. D. Berindei, A. Pippidi, J. Bolovan, Cluj–Napoca 2019.
- Willaume M., [rec.] *The Forgotten Marshal. Ferdinand Foch in the Eyes of a Polish Historian. Wiesław Śladkowski, Ferdinand Foch. Marszałek trzech narodów*, Lublin 2018, „Res Historica” 2019, 48.

## REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

### Printed sources (Źródła drukowane)

- Lubicz-Zaleski Z., *Dziennik nieciągły (1904–1925)*, oprac. i przypisami opatrzyła M. Willaume, Paryż–Łódź 1998.
- Lubicz-Zaleski Z., *Pamiętnik: od Grotowic do Buchenwaldu (1939–1945)*, oprac. i przypisami opatrzyła M. Willaume, Paryż–Łódź 1998.
- Willaume M., *Listy Marceliego Handelsmana do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego (1911–1939)*, „Akta Towarzystwa Historyczno-Literackiego” 1993, 2.
- Willaume M., *Listy Władysława Folkierskiego do Zygmunta Lubicz-Zaleskiego z lat 1924–1935*, „Dzieje Najnowsze” 2011, 43, 1.
- Z tajnych biuletynów MSZ II Rzeczypospolitej: Rumunia, Państwa Naddunajskie i Bałkańskie w latach międzywojennych*, oprac. E. Kołodziej, M.J. Willaume, Lublin 2014.
- Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Rumunii w okresie międzywojennym: protokoły i referaty*, oprac. H. Chałupczak, E. Kołodziej, M. Willaume, Lublin 2010.

### Studies (Opracowania)

- Koseski A., Willaume M., *Nowe kraje Unii Europejskiej – Bułgaria, Rumunia*, Warszawa 2007.
- Śladkowski W., *Szkice Polsko-Francuskie*, Lublin 2015.
- Śladkowski W., Willaume M., Wiśniewski S., *Ku Niepodległości: Ścieżki polskie i francuskie*, Lublin 2005.
- Śladkowski W., Willaume M., Wiśniewski S., *Polska obecność w kulturze Francji: XVIII–XX wiek (do 1939 r.)*, Lublin 1991.
- Willaume M., *Drogi do niepodległości: polskie i rumuńskie koncepcje polityczne i ich realizacja w latach 1837–1849*, Warszawa–Łódź 1984.
- Willaume M., *Humaniści polscy nad Sekwaną w latach 1919–1939. O kontaktach polsko-francuskich w dziedzinie nauk humanistycznych*, Lublin 1989.
- Willaume M., *Początki polsko-francuskich kontaktów naukowych w latach międzywojennych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1988/1989, 43/44.

- Willaume M., *Polacy w Rumunii*, Lublin 1981.
- Willaume M., *Przyjaciele o sobie: Zygmunt Lubicz-Zaleski i Bohdan Winiarski w: Ludzie, władza, narody, religie. Lubelszczyzna, Polska, Europa*, red. A. Kidzińska-Król, Lublin 2015.
- Willaume M., *Rumunia*, Warszawa 2004.
- Willaume M., *Stypendyści-Francuzi w Polsce w latach 1918–1939*, „Dzieje Najnowsze” 1999, 31, 3.
- Willaume M., *Udział Polaków w pracach Union Academique Internationale (1919–1939)*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1991/1992, 46/47.
- Willaume M., *Udział Polaki w pracach Międzynarodowego Instytutu Współpracy Umysłowej w latach 1922–1939*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia” 1995, 50.

Piotr Bednarz

(Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland)

<https://orcid.org/0000-0002-1438-1591>






E-mail: [piotr.bednarz@poczta.umcs.lublin.pl](mailto:piotr.bednarz@poczta.umcs.lublin.pl)

Małgorzata Nossowska

(Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland)

<http://orcid.org/0000-0002-4754-2400>

E-mail: [malgorzata.nossowska@poczta.umcs.lublin.pl](mailto:malgorzata.nossowska@poczta.umcs.lublin.pl)

PUBLICATION INFO				
			e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060	
THE AUTHOR'S ADDRESS: Piotr Bednarz, the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, 4A Maria Curie-Skłodowska Square, Lublin 20-031, Poland; Małgorzata Nossowska, the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, 4A Maria Curie-Skłodowska Square, Lublin 20-031, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Statutory Research of the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin				
SUBMITTED: 2021.05.18	ACCEPTED: 2021.05.28	PUBLISHED ONLINE: 2021.06.30		
WEBSITE OF THE JOURNAL: <a href="https://journals.umcs.pl/rh">https://journals.umcs.pl/rh</a>		EDITORIAL COMMITTEE E-mail: <a href="mailto:reshistorica@umcs.pl">reshistorica@umcs.pl</a>		